

Naadsensbrød

Af Henrik Pontoppidan

Der stod en Eftermiddag et stort Spektakkel omme i Smøgen bag Gadekjæret, hvor fire-fem sorte Indsider-Rønner ligger sammenbyltede under Skolebakken.

Anledningen var vægtig nok; det var Stine Bødgers, der skulde paa "Kassen".

Dette er den folkelige Betegnelse for Herredets store, nyopførte Fattig- eller Arbejdshus, der er hele Egnens Stolthed og Pryd. Nu skal man i Sandhed ogsaa kun vanskeligt kunne tænke sig noget mere fjærnt fra disse gamle, smudsige og stinkende Sogne-Fattiggaarde, hvor man i sin Tid stuede Folk sammen paa maa og faa og lod dem leve efter Forgodtbefindende. Helt kongeligt ligger dette paa Toppen af en kratbevoxet Banke ud mod Fjorden – muret i rødt og graat, med Spir paa Gavlene og Majestætens Navnechiffer funklende i Guld paa blaa Grund over Indgangsdøren.

Fremmede, der kommer forbi paa Vejen, vil sikkert ikke anslaa det til mindre end et Ting- og Arresthus, et kgl. Tugthus el. lign.; og mere end én besindig Mand, der træder inden for det jærnbespigrede Plankeværk og betragter de mægtige Trappegange, Varmeapparaterne og de dekorerede Lofter, ryster betænkelig paa Hovedet og ymter om Overdrivelse.

Det skulde da netop være, at han kom op i en af de store Sale, hvor Lemmerne sidder rækkevis paa smaa Halmsæder under Vinduerne og fletter Sivmaatter og binder Kurve – Mændene og Fruentimmerne hver i sin Fløj. Der er altid noget eget uhyggeligt ved Synet af en saadan Forsamling af gamle, livstrætte Mennesker, hvem Tilværelsen intet længere har at byde – især, hvor

Livets lange Kummer har sat saa dybe Mærker af Tilintetgjørelse som blandt disse.

Det er de udslidte Kræfter, de forkomne Existenser fra Herredets Hytter og Huler, der samles her inde imellem disse Mure, naar Haanden bliver for svag og Ryggen for kroget til længere at bære Livets Byrde. De sidder nu her, ens i Dragt, med pletfrit Linned, og saa kæmmede og renvaskede, som de næppe nogen Sinde har tænkt at skulle blive det i denne Verden – men tillige saa stille og underlig eftertænkssomme, som var virkelig ogsaa allerede Evigheden begyndt for dem her i disse store, højtidelige Rum, hvor Lyset falder ind som med en overjordisk Glans, mens hver mindste Hosten og Harken giver Genlyd under de høje Lofter som i en Kirke.

Tavse og andægtige flytter de deres stive, krogede Fingre i det uvante Arbejde, fæster Simen i Halmen, knytter paa og trækker til, Time ud og Time ind med samme mekaniske Regelmæssighed som Uret i dettes evige Perpendikelvandring henne i Krogen – kun nu og da skræmmet op ved Lyden af Inspektørens knirkende Morgensko, naar han nærmer sig op ad Trapperne. Der gaar da et ængsteligt Sæt ned gennem Rækkerne. Og idet hans store Gud-Fader Skikkelse viser sig i Døren, dukker alle de gamle Hoveder dybere ned over Maatterne.

Den eneste oplivende Afvexling i denne lange Dags Ensformighed er Madklokkens Klemten. Saa snart denne lyder, rejser alle sig op fra Sæderne, børster omhyggeligt Halmstumperne fra Skjødets ned i den reglements-mæssige lille Bunke paa Gulvet og begiver sig ud paa Trappegangen, hvor en Opsynsmand ordner dem i Rækker paa to og to. Ved et givet Tegn afmarscherer de derpaa ned til Køkkenlemmen, hvorfra de lidt efter stiger op med en Krukke forsigtig mellem Hænderne og Trækkene ligesom optøede af den varme, liflige Damp, der staar dem op om Næserne.

Om Morgenen er det en halv Pot kogt, opspædt Vand – Øl kalder de det her – og et Kvartpund tørt Rugbrød, hvilket sidste de ihærdigt og begjærligt sutter i sig med de tandløse Gummer, idet de flittigt bløder det i Vandet. Til Middag er

det Vælling og en Sild, eller grøn Søbekaal med Roer og Kartoffler – samt Duften af Inspektørens Bøf, naar de paa deres Krukke-Marsch stjæler sig til et Øjeblik at standse ud for Døren til det private Køkken. Flæsket serveres til Middagensmaalet sammen med endnu en Skive tørt Rugbrød og en halv Krukke Mælkevand, hvorpaa Opsynet gjør en Ronde gjennem Stuerne for at paase, at intet unødigt bortspildes eller overflødig forputtes.

Overhovedet gaar alt for sig med en Præcision og Orden, der maa kaldes mønsterværdig. Fra Lemmerne om Morgenen Klokken fire purres op af Sengene og indtil den reglementerede Aftenmønstring, hvor blandt andet Dagsarbejdet udmaales og bedømmes, hersker der en Punktlighed og Disciplin, der ikke kan være bedre paa nogen Kaserne.

Man forbavses over den – man kunde næsten sig unaturlige – Adræthed, hvormed disse gamle, skjørhovede Mennesker overalt og ved enhver Lejlighed véd at finde deres Pladser og kjende deres Pligter. Selv de gjenstridigste Gemytter og urimeligste Særlinge – og hvor findes de oftere end blandt skrøbelige gamle! – slibes i Løbet af mindre end fjorten Dage til de villigste og føjeligste Led i Mekanismen og præsenterer sig strax paa den første Udgangsdag for Verden med dette ugjengivelige Fællespræg af slunken og renvasket Tamhed, der karakteriserer dem alle fuldt saa vel som selve den graa Vadmels-Uniform.

Nu maa det sikkert ogsaa af alle erkjendes, at man i den nuværende Inspektør har fundet en Mand, der i en sjælden Grad er som skabt til den Stilling, han er sat til at beklæde.

Stor og værdig, saa selv Gulvene skjælver under hans Trin, – med en gammel Underofficers hele fugtige Majestæt og upaavirkelige Koldblodighed fører han Styret i fast og kyndig Haand. Rolig og med en Holdning, som kunde han have slugt et Spanskrør eller i det mindste havde et saadant skjult under sin tæt tilknappede Frakke, vandrer han daglig sine Rundture op igjennem Trapperne og hen igjennem Salene for med sin enestaaende Evne til at opdage hver

mindste Uregelmæssighed eller ringeste Forsømmelse at udøve Anstaltens reglements-mæssige Justits.

Til den Ende findes nede i Kjælderen en Række smaa, mørke, vel aflaaede Rum – "Brummerne" kaldet – hvor Synderne sættes ind til en Træbrix, en Halmsæk og et nyt Testamente for dér et Par Dages Tid i Ro at overveje og angre deres Brøde ... en Straf, for hvilken Inspektøren som gammel Militær har en naturlig Forkjærlighed, og til hvilken han af egen krænkede Pligtfølelse endnu føjer Afknapning paa Mad-Rationerne til Fordel for sin snart helt navnkundige Præmiesø "Gine".

Det kan nu efter alt dette ikke forbavse, at denne Anstalt fra alle Sider berømmes som en virkelig Mønsteranstalt, der paa samme Gang er Herredet til Ære og økonomisk for Sognekasserne. Det er ingen Overdrivelse, naar Inspektøren med Selvfølelse betror den fremmede, som han forekommende viser rundt i den vidtløftige Bygning, hvorledes dennes Indretning og hele exemplariske Levevis har dannet Forbilledet for baade et og to lignende Barmhjærtighedsasylers i de nærmeste Herreder. Ja, hele Landet over ligger der Brødre og Søstre, der næppe i noget Punkt staar væsentlig tilbage, men Træk for Træk viser Oprindelsens inderlige Fællesskab – lige til dette med Majestætens Navnechiffer som et betryggende Segl over Indgangsdøren.

Besyderlig nok synes imidlertid Herredets Fattigfolk slet ikke at sætte Pris paa dette Palads, hvormed man saa rundhaandet har betænkt deres gamle Dage. Det er endda næppe for meget sagt, at dets blotte Nævnelser kan faa selv den stærkeste Pundtærsker til at blegne.

Sandsynligvis havde heller ikke Stine Bødkers forstaaet tilstrækkelig at skatte dets sindrige Ventileringssystem og smukke arkitektoniske Linjer. I alle Fald: da man hin omtalte Eftermiddag kom for at afhente hende, og den enspændige Fjællevojn, der var tilsagt til at foretage Flytningen, holdt uden for hendes Dør, var hun paa ingen Maade at formaa til at følge, og da de vilde bruge Magt, satte hun sig til Modværge med en saadan Lidenskab, at hendes Skrig kaldte Folk til overalt fra Byen.

Der blev et frygteligt Røre. Den halve Smøge stod tilsidst fuld af alle Slags tililende; og igjennem Tilraab, Latter, Hundegøen og de netop hjemslupne Skolebørns Jubel hørtes Stine inde fra sin Stue at skjælde, bande og skrige, saadan som kun en drukken og splittergal Kjælling har Vejr til det.

En brøstfældig Slagbænk, en ormegnnavet Kiste og forskjelligt gammelt Smaaskrammel – hendes hele Bohave – havde man med Møje fravristet hende og praktiseret ud af Vinduerne. Og gjennem disse, der endnu stod aabne, kunde man ude fra se hende vandre rasende og med truende Fagter frem og tilbage i det tomme Rum.

Det havde forøvrigt i den senere Tid ikke været noget usædvanligt Syn for Byens Folk at se Stine i en saadan Ophidselse. Hun havde forhen været en skikkelig og stræbsom Kone, der efter sin Mands Død havde ernæret sig selv og mange Børn ved redeligt Arbejde i Roe- og Kartoffelmarkerne og overhovedet overalt, hvor man havde Brug for en stærk, bred Ryg og et Par rappe Næver. Men siden forgangen Høst, da hun kvæstede sin Haand i et Damptærskværk, og under den fortvivlede Kamp for Tilværelsen, hun derefter havde maattet føre, var hun bestandig oftere tyet til Fattigfolks store Trøster, til Brændevinens Barmhjærtighed. Fra det Øjeblik det blev hende klart, at al Modstand var forgjæves, og at Arbejdsanstalten alligevel vilde blive hendes sidste Asyl, slap alle Tøjler hende af Hænde; ... og nu gik hun derinde som et vildt Dyr over Gulvet, skrækkelig tilredt, med Huen gleden bag ad den halvskaldede Isse og oversmurt med Skarn.

En Flok støjende Mænd og Karle, der havde samlet sig i Døren, søgte paa gemytlig Vis at tale hende tilrette. Men hver Gang en af disse nærmede sig eller blot strakte Haanden ud imod hende, krummede hun sig sammen af Raseri og stampede i Gulvet. Nu og da gik hun hen til Vinduet og spyttede ud paa Drengene, der skreg – og da vilde Skraalet ikke standse.

Endelig kom Sognefogden, som man havde skicket Bud efter.

Han kom lige fra Tærskeloen – hidsig og varm – med Avner hængende i Haaret og i sine nye graa Vadmelsbuxer.

Han trængte sig hastig gjennem Sværmen og ind i Stuen, hvor han blev staaende midt paa Gulvet med skrævende Ben og Hænderne i Siden.

Da det omsider gik op for Stine, hvem hun havde for sig, blev hun med ét ganske stum og blegnede. Langsomt og skulende trak hun sig derpaa tilbage over Gulvet, indtil hun standsede i den inderste Krog ligesom i en Forsvarsstilling.

Fogden fulgte hende, med Øjnene hæftet paa hende og Hænderne urokkelig i Siden.

"Du vil vel ikke lægge Haand paa Fogden", sagde han endelig.

Der var nu fuldkommen Stilhed ude og inde. Stine var sunken i Knæ. Hun holdt ligesom afværgende de sorte, magre, rystende Hænder frem foran sig, medens Kjæberne klaprede som for at tale. Men der kom ingen Lyd. Kun Øjnene – smaa, sorte, rædselslagne under den rødplettede Pande – hvor de bad!

Det var et grufuldt Syn.

Fogden traadte endnu et Skridt frem for at tage fat i hende. Men i det samme lød det med en rusten Jernstemme ude fra Mængden: "Aa – lad hende være, Du!" ... og strax efter med tre fire forskellige Røster det samme Tilraab: "Lad hende være lidt!"

Sognefogden vendte sig ikke. Han havde formodentlig gjenkjendt lange Zacharias Smeds Stemme. Men med et pludseligt Hastværk fik han ved Hjælp af et Par hosstaaende Karle Stines Hænder og Fødder bundne, hvorpaa hun hurtig af fire Mænd og under Skolebørnenes fornyede Skingren bares ud gjennem Døren.

Der er intet Maal for, hvor hun skreg. Det var et Skrig, der syntes at maatte naa ud til Verdens Ende og helt ind i Himmels Riger .... I Døren brast Hyssingen om hendes Fødder, og hun begyndte rasende at sparke omkring sig. Da blev der Latter blandt de unge Karle, der stod hos. Men i en Fart fik Fogden hende smidt ned i Vognhalmen, et Par Mand sprang op, Kusken smækkede paa Hesten ... og Vognen rumlede afsted.

Saa var det forbi, og Folk skiltes roligt.

Fogden og den lange Zacharias Smed vexlede i Forbigaaende et fast Øjekast. Derpaa gik de hver til sit. – –

Lidt efter kom Provsten kjørende gennem Byen i sin magelige Landauer.

Formodentlig maa han have haft Fornemmelsen af noget usædvanligt; thi da han kom til Gadekjæret, hvor Skolebørnene endnu stod forsamlede, lod han Vognen holde og spurgte, hvad der var paa Færde.

Og som med én Mund og med Huen i Haanden svarede da de smaa i deres Uskyldighed:

"Det var bare Stine Bødkers, der kom paa Kassen!"